

Natywni, uczący się, nowomówcy – typy użytkowników języków mniejszościowych w Europie

Dr Nicole Dołowy-Rybińska

Akademia Młodych Uczonych PAN

Instytut Slawistyki PAN

nicoledolowy@gmail.com

Języki mniejszościowe w Europie

- Mniejszości narodowe, etniczne, regionalne, grupy autochtoniczne...
 - Języki mniejszościowe lub regionalne to języki, które:
 - są tradycyjnie używane na terytorium państwa przez obywateli tego państwa tworzących grupę mniejszą liczebnie od pozostałej części ludności tego państwa;
 - różnią się od oficjalnego języka tego państwa.
 - W Europie jest nawet do 280 języków;
 - Tylko 80 z nich ma (jakiegoś rodzaju) status oficjalny;
 - 100 jest językami wymierającymi.
 - Około 10% mieszkańców Europy należy do mniejszości językowej.
-
- A word cloud featuring various European languages. The most prominent words are 'Français' in large yellow letters, 'Deutsch' in blue, 'English' in red, and 'Português' in blue. Other visible languages include 'Norsk', 'Svensk', 'Dansk', 'Nederlands', 'Català', 'Walon', 'Euskara', 'Hrvatski', 'Türkçe', 'Corsu', 'Bahasa Indonesia', 'Kiswahili', 'Occitan', 'Afrikaans', 'Română', 'Bosanski', 'Latviešu', 'Isizulu', 'Ar Brezhoneg', 'Rusский', 'Kalaallit', 'Islens', 'Makedonski', 'Čeština', 'Suomi', 'Finnish', 'Gaelic', 'Scots Gaelic', 'Sicilianu', 'Kreyòl', and 'Yiddish'. The words are arranged in a dense, overlapping cluster with varying colors and sizes.

Zmiana językowa w Europie

- „Narodowa” **polityka językowa** państw europejskich prowadzona od XIX wieku (przeświadczenie, że wielość języków osłabia poczucie tożsamości narodowej ludzi).
- **Powszechna edukacja** (i służba wojskowa) – jako narzędzie reprodukcji systemu państwowego i języka narodowego;
- **Industrializacja i urbanizacja** – języki mniejszościowe to języki lokalne;
- **Media masowe** – języki dominujące wkraczają do wszystkich domów;
- **Zmiana stylu życia** – obniżenie prestiżu języków mniejszościowych, ich marginalizacja, przechodzenie na język dominujący...
- **GLOBALIZACJA**

Ochrona języków mniejszościowych w Europie

- W obliczu postępującej uniformizacji językowej Europy i świata;
- Polityka międzynarodowych organizacji (UNESCO) nastawiona na uznanie praw językowych (prawa do używania swojego języka) jako prawa człowieka;
- Ruchy oddolne mniejszości w Europie (lata 60.-70. XX wieku)
- Działania rewitalizacyjne służą zahamowaniu asymilacji językowej (poprzez edukację, media, zagwarantowanie praw językowych itd.) i przywróceniu międzypokoleniowej transmisji języka.

Użytkownicy języków mniejszościowych Europy

- Osłabiona transmisja międzypokoleniowa – wielu młodych nie nauczyło się języka mniejszościowego w domu;
- **Asymilacja językowa** (i kulturowa) – brak tożsamości etnicznej/świadomości przynależności do mniejszości;
- Rozbite więzi wspólnotowe i silna indywidualizacja – przynależność do mniejszości i posługiwanie się językiem mniejszościowym jest (w dużej mierze) **INDYWIDUALNYM WYBOREM JEDNOSTKI**
- Wybór języka mniejszościowego (znajdującego się w nieuprzywilejowanej pozycji względem dominującego/angielskiego) jest **wyborem tożsamościowym**.

Użytkownicy języków mniejszościowych Europy

- **natywni** użytkownicy języków mniejszościowych (*native-speakers*);
- **uczący się** języków mniejszościowych (*language learners*);
- **nowi** użytkownicy języków mniejszościowych, **nowomówcy** (*new speakers*).

Granice między typami młodych użytkowników języków mniejszościowych są płynne.

[illegible]

Natywni użytkownicy

G25M(Ł): Jestem z łużyckiej rodziny, mówię po łużycku w domu, w pracy. Chętniej mówię po łużycku niż po niemiecku. Łatwiej mi się mówi, ale muszę przyznać, że muszę uważać, żeby mówić czysto po łużycku. Często nie zwraca się na to uwagi, a potem ten język staje się potoczny, to znaczy wplata się w niego niemieckie słowa. Zauważyłem też, że od kiedy zacząłem tutaj pracować [w łużyckiej instytucji zajmującej się rewitalizacją łużyckiego], bardziej dbam o język.

Natywność a kompetencje językowe

- Różne czynniki wpływają na kompetencje językowe osób, które poznały język w domu:
 - Czy oboje rodziców zna i używa języka mniejszościowego w codziennym życiu?
 - Czy język jest używany w całej wspólnocie językowej (poza domem)?
 - Jaki jest stosunek otaczających ludzi do języka mniejszościowego?
 - Czy są dostępne/używane media w języku mniejszościowym?
 - Czy dziecko uczy się języka mniejszościowego też w szkole?
- Przeświadczenie, że native-speaker ma wrodzone kompetencje językowe.
- Kompetencje językowe zależą od tego, jak i jakiego języka się używa.

Granice natywności?

I22K(Ł): [...] znam takich, gdzie jeden z dwojga [rodziców] umie mówić po łużycku, ale dziecko nie mówi za dobrze. Na przykład tak jest u mojego chłopaka, rozumie po łużycku, ale nie wszystko, i boi się mówić. Mimo, że jego matka jest rodzimym użytkownikiem języka, ale ojciec jest Niemcem.

I19K(W): [Moja młodsza siostra] robi dużo **więcej zajęć poza szkołą**. Ale to nie jest tylko to, że ona nie mówi po walijsku, ona **nie czyta też w ogóle po walijsku**. Jej prace pisemne po walijsku są po prostu do bani. Ona nie rozumie, czemu tak jest. Staralam się jej wytłumaczyć, że jeśli się czegoś nie ćwiczy, to nigdy się nie będzie w tym dobrym. Ale wydaje mi się, że na razie ona ma w sobie złość, uważa, że to nauczyciel jej nienawidzi. Ja mówię „**Nie, to dlatego, że ty w ogóle tego nie ćwiczysz**”.

Uczący się

I22K(K): Teraz to nie łudźmy się, rzeczywistość wygląda tak, że te dzieci [...] w domu już nie rozmawiają z rodzicami po kaszubsku. Ale tam, gdzie ja uczę, tam rozumieją te dzieciaki wszystko po kaszubsku. Ponieważ ich rodzice i dziadkowie mówią między sobą, czasami do nich też mówią po kaszubsku, ale one już nie odpowiadają tym rodzicom po kaszubsku. I kiedy ja do nich mówię po kaszubsku, to one to rozumieją, ale nie chcą odpowiadać po kaszubsku. I też po tym ja już widzę coraz większą **barierę językową**, taką samą, **jak się ma na języku obcym**. Oni, żeby coś powiedzieć po kaszubsku, to **muszą naprawdę się przełamać**. Muszą mieć słownik przy sobie i muszą mieć książkę, żeby na pewno to dobrze napisać, bo **się boją** właśnie. I ja to tak widzę, że chyba jednak to będzie dążyło do tego, żeby tego języka uczyć jak obcego.

Uczący się jako prawomocni użytkownicy języka mniejszościowego?

Z16M(W): [...] gdy byłem młodszy, starałem się mówić po walijsku, ale wszyscy reagowali: „**po co chcesz mówić po walijsku? Mów po prostu po angielsku, tak jest łatwiej**”. Dla mnie to było trudne, żeby mówić po walijsku, ale chciałem próbować. Był jeden chłopak, który mówił po walijsku, ale on nie rozumiał, po co się wysilam i czemu nie chcę z nim **po prostu rozmawiać po angielsku**.

U25K(B): Poznałam kiedyś osobę, z którą rozmawiałam po bretońsku. I za każdym razem, gdy robiłam jakiś błąd, nawet nie w bretońskim, ale w wymowie, ta osoba mnie poprawiała, mówiła: „**twoi rodzice są stąd, więc to słowo powinnaś mówić w taki sposób jak tu się mówiło, a nie tak, jak to powiedziałaś**”. I to mnie kompletnie **zablokowało w konwersacji**, nie mogłam więcej nic powiedzieć.

Nowomówcy

K22M(K): Ja trafiłem na bardzo fajnych ludzi, tych **moich znajomych**. Bo każdy przyznaje, że **najlepszą metodą, żeby się nauczyć, jest chęć mówienia po kaszubsku**, nie wstydzenie się tego, osłuchanie się z tym językiem, przez jakieś słuchanie muzyki, słuchanie ludzi, którzy siedzą w barze i rozmawiają (...) I w ten sposób ja też do tego doszedłem. Powiedziałem też na początku wprost moim znajomym, że „słuchajcie, jak się pomylę, to mnie poprawcie”. Bo inaczej bym bez sensu brnął w jakiś błąd. Teraz też się uczę pisania. Znam język komunikatywny, w mowie, ale pisania wciąż staram się uczyć, bo wciąż popełniam błędy.

Podsumowanie

- Praktyki językowe przedstawicieli mniejszości językowych Europy zmieniają się i są różnorodne.
- Wobec niesprzyjających trendów (globalizacja, migracje, uniformizacja językowa), przyszłość języków mniejszościowych zależy będzie w dużej mierze od tych, którzy języków tych nauczyli się (w domu, szkole, na kursach, od znajomych...) i chcą się nimi posługiwać.

Dziękuję za uwagę!

